

10. Попов Л. М. Добро и зло в этической психологии личности / Л. М. Попов, О. Ю. Голубева, П. Н. Устин. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 240 с.
11. Смит Д. Лидерство в сфере профессиональных услуг / Д. Смит; [пер. с англ.] – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. – 288с.
12. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1985. – 557 с.
13. Трифонов Е. В. Пневмапсихосоматология человека. Русско-англо-русская энциклопедия [Электронный ресурс] / Е. В. Трифонов. – Режим доступа : <http://www.tryphonov.ru> – Заголовок з екрану.
14. Шабанов С. Эмоциональная компетентность, эмоциональный интеллект [Электронный ресурс] / С. Шабанов, А. Алешина. – Режим доступа : <http://www.eqspb.ru/eq.htm> – Заголовок з екрану.
15. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека [Электронный ресурс] / В. Д. Шадриков. – Режим доступа: <http://psylib.net/vd-shadrikov-psixologiya-deyatelnosti-i-sposobnosti-cheloveka/> – Заголовок з екрану.
16. Эмоциональный интеллект команды [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zarabotu.ru> – Мова рос.
- Стаття надійшла до редакції 12.05.2012 р.

УДК 378.1

А. В. Желан,
кандидат пед. наук, доцент,
Інститут педагогічної освіти
МНУ ім. В. О. Сухомлинського

ІНТЕГРАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Желан А. В. Інтеграція педагогічної університетської освіти України до загальноєвропейського освітнього простору.

У статті розглянуто сучасні тенденції інтеграції вищої педагогічної освіти України до загальноєвропейського освітнього простору, зміст університетської педагогічної освіти, формування системи підготовки вчителів, навчальний процес у ВНЗ.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, університети, навчальний процес, педагогічна практика, освітній простір, інтеграція.

Желан А. В. Интеграция педагогического университетского образования Украины в общеевропейский образовательный простор.

В статье рассматриваются современные тенденции интеграции высшего педагогического образования Украины, содержание университетского педагогического образования, формирование системы подготовки учителей, учебный процесс в вузах.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, университеты, учебный процесс, педагогическая практика, образовательное пространство, интеграция.

Dgelan A. Integration of university education teacher of Ukraine into the European educational space.

The article deals with the current trends of integration of higher pedagogical education in Ukraine, the content of university teacher training, the creation of a system of teacher training, the learning process in higher educational establishments.

Key words: higher pedagogical education, universities, learning process, vocational practice, educational space, integration.

Актуальність проблеми. У зв'язку з приєднанням національної вищої школи до європейського освітнього простору проблема визначення її компонентів і їх конкретного структурно-змістового наповнення посилила

актуальність її розгляду. Приєднавшись до Болонського процесу в травні 2005 року, Україна взяла на себе зобов'язання, які визначили напрями реформування вищої освіти. На сучасному етапі реформа вищої освіти України здійснюється у двох площинах: у національній стратегії соціально-економічного розвитку; у співпраці та інтеграції в європейський і світовий освітній простір.

Постановка проблеми. Удосконаленню системи педагогічної освіти загалом об'єктивно має сприяти врахування тих тенденцій, якими характеризується розвиток системи педагогічної освіти упродовж останніх століть.

Участь у Болонському процесі – це відповідь на спільні виклики, що стоять перед системами вищої освіти європейських країн. ЄПВО – це не єдина система вищої освіти, а об'єднання 46 національних систем, які розвиваються відповідно до спільно погоджених принципів. Основні принципи Болонського процесу щодо узгодження систем вищої освіти європейських країн було закладено у Сорбонській Декларації, яку підписали міністри Франції, Німеччини, Італії і Великої Британії у травні 1998 року й яка спрямована на: покращення міжнародної прозорості навчальних програм (курсів) і визнання кваліфікацій шляхом поступового узгодження циклів підготовки (навчання) та наближення до рамки кваліфікацій ЄПВО; сприяння мобільності студентів, викладачів та наукових працівників; розроблення загальної системи ступенів – першого циклу (ступінь бакалавра) та другого циклу (ступінь магістра).

Мета статті – проаналізувати основні тенденції інтеграції університетської педагогічної освіти України до загальноєвропейського освітнього простору.

Аналіз досліджень і публікацій. В останнє десятиріччя увага вітчизняних дослідників зосередилася на процесах удосконалення системи педагогічної освіти й розв'язанні багатьох проблем. Зміни, що відбуваються в педагогічній освіті, не обмежуються лише змінами в навчальному плані, у змісті окремих дисциплін, в організаційно-методичних аспектах навчального процесу. Важливим джерелом визначення сучасної стратегії в галузі вищої педагогічної освіти в Україні є аналіз європейського досвіду підготовки педагогів у різних освітніх системах. Українські науковці досліджували підготовку вчителів переважно у високорозвинених країнах, таких, як Німеччина, Велика Британія. До досліджень, які було виконано на матеріалах кількох країн, належать праці Н. Абашкіної, Ю. Алферова, Н. Воскресенської, Н. Лавриненко, В. Лапчинської, Л. Латун, О. Локшиної, Б. Мельниченко, Л. Пуховської, О. Сухомлинської, І. Тараненко та інших. Як показують системні дослідження університетської педагогічної освіти, головною перевагою багаторівневої системи є те, що вона не веде до одноманітного рівня теоретичного і практичного навчання, а спрямована на оперативне задоволення потреб системи освіти й особистісної спрямованості самих студентів [6].

Представники різних поглядів на розвиток педагогічної освіти В. Андреев, А. Бойко, В. Бондар, О. Глузман, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Г. Ничкало, О. Пехота, О. Савченко та інші науковці переважно єдині в підході до визначення її цілей: становлення особистості майбутнього педагога, тобто його мотиваційного,

когнітивного, емоційно-ціннісного, операційного, комунікативного та рефлексивного складників; формування готовності до професійної діяльності в навчально-виховних закладах різного типу; розвиток готовності до інноваційної діяльності й потреби в постійній самоосвіті та самовдосконаленні [2; 5; 10; 3].

Виклад основного матеріалу. У нашій державі історично склалася потужна система педагогічної освіти, яка розв'язує проблеми професійної підготовки педагогів. Результат педагогічної діяльності великою мірою визначається рівнем професіоналізму педагогів і якістю їхньої підготовки. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) зазначено, що педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження і створення якісно нової національної системи освіти.

Вища освіта в Україні здійснюється на підставі Закону «Про освіту» та забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації.

Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір затверджено наказом МОН України № 988 від 31 грудня 2004 року «Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір», вихідні положення ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», Державної програми «Вчитель» та інших нормативних актів. Основними завданнями розвитку педагогічної освіти визначено:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки;

- забезпечення відповідності змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників вимогам інформаційно-технологічного суспільства та змінам, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері, у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах;

- модернізація освітньої діяльності вищих педагогічних навчальних та наукових закладів, які здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх мультимедійних навчальних технологій, а також створення нового покоління дидактичних засобів;

- запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра;

- удосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя на основі договорів;

– удосконалення мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти задля створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників.

Болонська декларація, яку підписали у червні 1999 року міністри 29 європейських країн, стала основним документом, що використовується для встановлення загальної рамки з модернізації і реформування європейської вищої освіти і визначила такі основні цілі із розвитку ЄПВО:

- прийняти систему зрозумілих і порівнянних ступенів;
- запровадити систему вищої освіти, яка ґрунтується на двох циклах;
- запровадити систему кредитів ЄКТС;
- сприяти мобільності студентів, викладачів і науковців;
- сприяти європейській співпраці із забезпечення якості;
- сприяти європейському виміру у вищій освіті.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2009 року № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» необхідно «запровадити, починаючи з 2009/2010 навчального року у вищих навчальних закладах України Європейську кредитно-трансферну систему та її ключові документи («Аплікаційна форма студента», «Угода про навчання», «Угода про практичну підготовку та зобов'язання про якість», «Академічна довідка», «Додаток до диплома європейського зразка») відповідно до вимог Довідника користувача Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), затвердженого Європейською Комісією 6 лютого 2009 року».

Запровадження у вищих навчальних закладах системи кредитів ЄКТС забезпечить прозорість програм навчання, полегшить визнання дипломів і кваліфікацій, а загалом європейська вища освіта стане більш відкритою, зрозумілішою та привабливішою для студентів різних країн світу.

Важливою для сучасного етапу розвитку системи педагогічної освіти є тенденція відносного зменшення кількості годин педагогічної практики та зміщення акценту на оволодіння студентами методикою використання психолого-педагогічних і предметних знань і, що, по суті, повторює ситуацію 50-х років ХХ століття, коли на обласних нарадах працівників освіти, у звітах й актах перевірки педагогічних навчальних закладів йшла мова про те, що «випускники мають знання, але не завжди вміють їх застосовувати» [11, с.15]. В. Луговий зазначає, що «становлення і розвиток педагогічної освіти пов'язані з низкою загальних для всієї системи тенденцій: децентралізація управління педагогічною освітою, вивільнення педагогічної ініціативи, прискорення та покращення апробації, практичної перевірки педагогічних інновацій, нововведень» [7, с.76]. Запровадження в Україні з урахуванням нової ситуації ступеневої системи педагогічної освіти узгоджується із загальною тенденцією розвитку організаційної структури педагогічної освіти на Заході. Підготовка вчителів більшості розвинутих країн здійснюється на багаторівневій основі, що забезпечує варіативність навчання (вибір різних освітніх та професійних програм, спеціалізацій); гнучкість

навчання, його спроможність реагувати на зміни соціальних процесів. Проте цей процес передбачає, передовсім, ґрунтовну наукову розробку цієї проблеми. Запровадження нової моделі університетської педагогічної освіти в Україні не повинно викликати руйнівних змін у сучасній системі педагогічної освіти на різних рівнях її функціонування, а має зберегти національні досягнення та історичні традиції у галузі підготовки вчителів.

Сучасний педагогічний ВНЗ – це навчальний заклад інтегративного типу, здатний реалізувати інноваційні освітні ідеї, які ґрунтуються на таких принципах:

- багатопрофільність, багаторівневість, безперервність педагогічної освіти;
- особистісна орієнтація педагогічної освіти з урахуванням пріоритетів становлення особистості: соціокультурний розвиток, психологічна готовність до ринку праці та професійного самовдосконалення, розвиток природних здібностей, соціально значущих інтересів;

- варіативність освіти, тобто забезпечення диференційованих освітніх послуг з урахуванням інтересів особистості й об'єктивних потреб ринку праці;

- свобода вибору з правом особистості на отримання освіти відповідного профілю, кваліфікації й освітнього маршруту відповідно до її здібностей, інтересів і можливостей.

Найважливішими умовами реалізації цих принципів, з нашого погляду, має бути комплексне науково-методичне, матеріально-технічне, інформаційне, соціально-культурологічне забезпечення педагогічних систем, а також усіх рівнів системи безперервної педагогічної освіти висококваліфікованими кадрами. Провідний працівник Всесвітнього банку С. Хейнеман вважає, що можна говорити про ефективність тих навчальних закладів, у яких ресурси розподіляються, насамперед, на навчальні програми, що дає найбільшу віддачу, а збалансованість матеріальних і людських ресурсів забезпечує інтенсивність навчального процесу [12]. Зміст педагогічної освіти з відповідних спеціальностей для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти та стандартом вищої освіти вищого навчального закладу і, враховуючи її особливості, передбачає фундаментальну, психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну і соціально-гуманітарну підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників. Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці вимагає подальшого вдосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах на засадах гуманності, особистісно зорієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів та передбачає:

- упровадження кредитно-трансферної системи навчання;
- використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів;
- індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів;

- упровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм;
- технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання;
- використання сучасних систем контролю якості знань студентів та проведення моніторингу якості освіти.

За сучасних умов найбільш актуальними питаннями розвитку вищої педагогічної освіти є: вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя на основі договорів; оптимізація мережі вищих навчальних закладів; розроблення системи заходів задля підвищення престижності педагогічної праці, визначення її пріоритету у державній політиці розвитку суспільства [8].

У засіданні, яке відбулося під головуванням президента Асоціації, ректора Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Віктора Андрущенка, взяли участь президент Національної академії педагогічних наук України Василь Кремень, ректори педагогічних та класичних університетів. Основну увагу учасники засідання приділили проблемі розроблення нової концепції педагогічної освіти України та питанню завершення роботи над 25-томним виданням «Вища педагогічна освіта і наука в Україні: історія, сьогодення та перспективи розвитку». У своєму виступі перший заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту України Євген Суліма підкреслив, що «вчитель – це людина, яка здійснює навчання та виховання, бере на себе відповідальність за розвиток і формування людини. Призначення педагога в суспільстві – духовне відтворення нації, виховання громадянина, патріота своєї держави. І відповідальність держави перед вчителем вкрай важлива». За його словами, сьогодення ставить виклики стосовно питань підготовки педагогічних працівників – від змісту педагогічної освіти, практичного навчання, створення належних умов за місцем роботи вчителів. Радикальні зміни в житті нашого суспільства вимагають істотної переорієнтації як цільової спрямованості вищої освіти, так і оптимізації конкретних форм, засобів і методів навчання, пошуку нових шляхів підвищення ефективності підготовки фахівців. Інтеграція в міжнародний освітній простір, процеси демократизації і гуманізації суспільного життя вимагають від вищої школи внесення до структури вищої педагогічної освіти істотних змін. Професор педагогіки Празького університету І. Котасек стверджує, що в 70-80-ті роки метою педагогічної освіти була підготовка вчителів-практиків, що досягалося шляхом практичного оволодіння мистецтвом навчання і виховання; у 80-ті роки метою педагогічної освіти стало оволодіння науковими принципами навчання і виховання, методами педагогічного дослідження, тому важливим стає набуття високої теоретичної підготовки, яка має передувати практичній роботі педагога або йти паралельно з нею [4]. Відомий польський педагог В. Оконь відзначає, що значна увага в дослідженнях приділяється виявленню шляхів активізації пізнавальної діяльності студентів в процесі викладання

психолого-педагогічних дисциплін [9], форм і методів навчання, зокрема й педагогічної практики.

На сучасному етапі в теорії і практиці вищої педагогічної освіти в багатьох державах визначилася тенденція затвердження самостійності загальнопедагогічної підготовки вчителя. У зміст цієї підготовки включаються чотири окремі цикли предметів: загальноосвітній, спеціальний, психолого-педагогічний і безперервна педагогічна практика.

Характерними особливостями змісту загальнопедагогічної підготовки педагога при цьому є, по-перше, недооцінка ролі вивчення педагогічної теорії і переоцінка значущості практичної підготовки майбутніх учителів; по-друге, диференціація їх змісту для різних студентів протягом всіх років навчання; по-третє, відмінності в навчальних планах і програмах вищих навчальних закладів, кожен із яких визначає зміст професійної підготовки педагога. Система знань учителя класифікується за такими групами: загальні знання; спеціальні (знання концепцій і структури науки, методів дослідження); знання поведінкових наук (теорія навчання, мотивація, ідеальна і нормальна поведінка; поведінка з відхиленнями); знання історії і філософії виховання. Нетрадиційний алгоритм безперервної педагогічної практики студентів розроблено в Канаді [13].

Програма безперервної педпрактики, розроблена науковцями-педагогами Канади, припускає поступове залучення студента до викладацької роботи і покликана забезпечити практикантові підтримку з боку викладачів і однокурсників. Ураховуючи позитивні сторони програми, автори висунули припущення, що її реалізація дозволяє уникнути ефекту зниження професійної самооцінки студентів, що проходять педагогічну практику.

Педагогічна практика, як складик освітнього процесу, спрямована на формування навичок рефлексії у студентів, підвищення рівня їх методичної компетенції, на усвідомлення ними суті педагогічного процесу, сенсу професійно-педагогічної діяльності; на становлення соціальної і професійної активності особистості, розвиток її творчих можливостей.

Отже, виникла необхідність упровадження таких засобів, форм і методів проведення педагогічної практики студентів, які сприяли б саморозвитку, самоосвіті і самовихованню майбутніх учителів. Саме Кейс-технології мають величезний освітній потенціал для нової ефективної підготовки педагогічних кадрів і можуть бути ефективно використані в процесі педагогічної практики, що забезпечить високий рівень професіоналізму майбутнього педагога.

Висновки. Зміст навчальної діяльності студентів вищого педагогічного навчального закладу організовується як:

- діяльність, у якій відбувається природне формування всіх компонентів професійно-особистісного становлення;
- діяльність із удосконалення професійного педагогічного потенціалу, під час якої стимулюється усвідомлення і вироблення її цілей і сенсів;

- діяльність, що надає свободу вибору методів і способів розв'язання навчальних завдань різного рівня;
- взаємозбагачувальна, продуктивна спільна діяльність викладача і студентів;
- діяльність рефлексії і творчості, зорієнтована на вироблення кожним студентом усвідомлених планів, прогнозів і шляхів особистісно-професійного вдосконалення.

Аналіз теоретичного доробку науковців, стану педагогічної теорії й практики, нових вимог до професійної підготовки педагогів дав змогу виявити основні тенденції розвитку університетської педагогічної освіти в сучасних умовах.

Література

1. Барблян А. Европа и университеты / А. Барблян // Вестник высшей школы: Almaty. – 1991. – № 7. – С. 9–17.
 2. Бойко А. М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багаторівневої освіти у вищій педагогічній школі / А. М. Бойко // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку: [матеріали Міжнародної науково-практичної конференції] / В. П. Андрущенко (ред.). – К., 1996. – 2.1. – С. 43–45.
 3. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования [Текст] / А. В. Глузман. – К.: Издательский центр «Просвіта», 2007. – С. 39.
 4. Драганов П. Место, содержание и структуре на педагогические дисциплины в подготовке на учительские кадры / П. Драганов // Народна просвіта. – 1978. – № 9 – С. 18.
 5. Зязюн І. А. Неперервна професійна освіта: теорія і практика: [зб. наук. пр.] / Міністерство освіти і науки України. АПН України. Інститут педагогіки і психології професійної освіти: за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – К., 2001. – 392 с.
 6. Ладыжец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н.С. Ладыжец. – Ижевск, 1992. – 276 с.
 7. Луговий В. І. Педагогічна освіта України: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий; за ред. О. Г. Мороза. – К. : МАУП. – 1994. – 196 с.
 8. Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lmiskvo.org.ua>.
 9. Оконь В. Элементы дидактики в высшей школе / В. Оконь. – Варшава, 1982. – 364 с.
 10. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Я. Савченко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія: [зб. статей] 2.1.: Вип. 3. – К.: Педагогічна преса, 2001. – С. 88.
 11. Стенограма обласної наради активу працівників народної освіти Харківської області від 05.01.1957 р. – ДАХО, ф.р. 4695, оп. 4, спр. 250, арк. 1-103.
 12. Хейнеман С. П. Образование в странах Восточной Европы и Средней Азии: политика реформ / С. П. Хейнеман // Педагогика. – 1995. – № 1.
 13. Peck R. F. and Tucker J.A. Research on teacher education in Travers, R. (ed.) Second Handbook on Research in Teaching, Chicago: Rand McNally, 1983.
- Стаття надійшла до редакції 28.05.2012 р.